

ГОДИШНИК НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ
АСОЦИАЦИЯ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ В СУ
КАТЕДРА СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
Том 2, 2005-2006

**„АТАКА“ В СЪВРЕМЕННАТА БЪЛГАРСКА
СИТУАЦИЯ – ПРОБИВ НА ФАШИЗМА У НАС?**

ЦВЕТЕЛИНА ЧОБАНОВА

КУРСОВА РАБОТА ПО СОЦИОЛОГИЯ НА СОЦИАЛНАТА РЕГУЛАЦИЯ
РЪКОВОДИТЕЛ: ПЕТЯ ЛАЗАРОВА

Миналогодишните парламентарни избори изненадаха всички в България-както политици, политолози, социолози, журналисти, така и обикновените граждани. Чрез изборите в Българския парламент влязоха 21 депутата от „неизвестната“ една седмица преди изборите Коалиция „Атака“, която събра внушителен дял от гласовете на избирателите- 8.2% /или 297 000 души/.

На какво се дължи тази изненада, откъде тогавашната коалиция, вече партия, успя да събере толкова гласове и основателни ли са сравненията на “Атака” с фашистките принципи и идеология- върху тези въпроси и в търсене на отговорите им ще се спра в настоящото изложение.

1. ПРЕДПОСТАВКИ

Хана Аренд (Аренд, 1993:29) пише, че за успеха на тоталитарните движения трябва да е налице крахът на две илюзии на либералното управление. Първата илюзия е, че народът взема активно участие в управлението, а втората се отнася до политически индиферентните маси, които се смятат за неутрални и са без значение за управляващите. Но именно тези маси правят възможно идването на фашистките идеологии на власт, а признаците на рухването на политическия модел са в “загубата на безмълвното одобрение и подкрепата на неорганизираните маси, които внезапно се отърсват от своето безразличие и тръгват натам, накъдето съзират възможност да изразходват новоосъзнатото си бурно недоволство”(Аренд, 1993:33).

Анализът на резултатите от изборите от 25.06.2005 год. показва един подобен крах на илюзиите на българските политици- вотът за “Атака” е изявена форма на протестен вот, идващ от средите на негласуващите, опирайки се на настроенията в обществото, срещу политическия елит, както и от средите на поддръжниците на БСП. Подкрепата за “Атака” е равномерно разпределена във възрастовите групи, а що се отнася до социалния статус-повечето от избирателите на коалицията се определят, че „живеят много трудно”/44.1%/ или “нормално” /36.3%/ - Табл.2, от която се вижда както разочарованието на българина, както от политиците, така и от слабия демократичен модел.

Процент от гласувалите Дял в рамките на формацията "Атака"***

Общо 8,2% 100,0%

ПОЛ

Мъж 100,0% 9,3% 54,2%

Жена 100,0% 6,0% 44,1%

Таблица 1:

ВЪЗРАСТ

18-30 100,0% 6,1% 15,8%

31-40 100,0% 8,5% 19,9%

41-50 100,0% 9,9% 24,2

Таблица 2:

МАТЕРИАЛНО ПОЛОЖЕНИЕ

Живее добре 100,0% 4,2% 2,0%

Живее нормално 100,0% 6,3% 36,3%

Живее много трудно 100,0% 9,2% 44,1%

Едва свързвам двата края 100,0% 7,6% 16,8%

*Всички емпирични данни са взети от изследване на "Галъп", чиито резултати са публикувани във в."Сега" на 05.07.2005г.

** Разликата до 100% е за сметка на неотговорилите

Макар че ситуацията на българина не е най-добрата, повечето от хората считат, че живеят много зле и за това си състояние обвиняват т.нар. „политически елит”. Всеки смята, че живее най-зле и обстановката само за него е изключително неблагоприятна. В такъв случай Х. Аренд определя обществото като „атомизирано”, а индивидите са изключително индивидуализирани в своето разочарование.

И тук се появява “Атака”, която е готова с всякакви средства да промени съществуващия начин на управление, да задоволи всяко желание на обикновения българин, да му върне собствената му държава- „монолитна и еднонационална”- от ръцете на „националните предатели”, изправяйки се срещу целия съществуващ ред да осъществи естествените потребности на българския народ. Подобно на Хитлеровата демагогия, Волен Сидеров обещава „всичко във всички посоки и на всички социални групи-от най-бедните до най-богатите, което никога не е възможно” (Драганов, 1998:55). “Атака” се зарежда с отрицателна енергия, като черпи силата си от

неудовлетворените българи- чрез пълното отхвърляне на политическата система, като посочва виновниците за лошото положение на страната; изгражда се на ирационален принцип /подобно на фашистките идеологии/, като значимо за успехите ѝ е отхвърлянето на считаните за привилегирани малцинства.

“Атака” се появява да извади държавата от състоянието ѝ на разпад, за да се погрижи за изпадналата в немилост българска нация и да я отърве от „турцизацията” и „циганизацията”. “Атака” търси възмездие /но по какъв ли начин? / за предателството на няколко поредни правителства, възмездие за „грабителите”, тя настоява за „чистка” и „Да си върнем своето”, „Да върнем България на българите”.

Тези фрази са извадени от обръщението на Волен Сидеров при откриването на 40-то Народно Събрание. Те звучат като магически заклинания, обещава нов свят-свят на национално единство и държавно благоденствие-идеален, но и въображаем свят в мечтите на всички онези, които се чувстват оцетени по един или друг начин, губещи от политическото статукво, от интеграцията в ЕС и НАТО, от създаването на конкурентна пазарна среда, от провеждащите се промени.

Тези заклинания много напомнят на лъжите, с които Хитлер омагьосва своите последователи-хората се доверяват на измислената реалност, а не на собствения си опит-„тоталитарната пропаганда процъфтява на базата на това бягство от реалността в измислиците”(Аренд,1993:78). “Атака”, подобно на всички други тоталитарни идеологии, може да си позволи такъв радикализъм, защото аудиторията ѝ е в състояние, в което би повярвала във всичко и в нищо, защото е свикнала отдавна да бъде лъгана, отвсякъде.

2. ПРОПАГАНДАТА

Програмата на Атака, ако изобщо може да се нарече така, е съставена от 20 принципа, в които движещ е националистичният мотив, забраняващ етническите партии и сепаратистките организации. Тук се открива още един сходен елемент при нацистката идеология- този за расите. И докато при Хитлер „най-ефикасната измислица е историята за световния еврейски заговор”(Аренд,1993:81), в България вече 60 год. след тази доктрина, се прокарва идеята, от една страна, за невероятния геноцид над българската нация, която е подлагана „на терор от цигански банди”. От друга страна българите са наричани, според горепосоченото изявление на Сидеров, в собственото си Министерство на земеделието от завзелите изпълнителната власт „гяури”.

Както елементите „антисемитизъм” и „расизъм” от фашистката идеология целят да надъхат „чистото” население с омраза към малцинствата и към съседите”

(Семков,1979:26), така и фрази като „битова престъпност, извършвана от малцинствени групи”, „циганска престъпност” и „турцизация”, които разклашат устоите на прочутата българска етническа толерантност, създават новото „опълчение на гнева”.

В почти всичките си изявления Волен Сидеров говори за окаяното положение на българина, на който, за разлика от малцинствените групи, не му се дават нито права, нито закрила или каквито и да е привилегии. Ясно се подчертава фактът, че циганите не плащат сметките си, и в същото време никой от политиците не обръща внимание на това, а дори при идването си на власт обещават да опростят всичките им задължения.

А това, от своя страна, насажда омраза. Омраза и гняв, разочарование от цялата политическа система, ненавист към законодателството и търсене на нови пътища на управление. При Хитлер расизмът е центърът на национализма, той се превръща в политика, програмата за изпълнение е „Германия, Германия над всичко” (Семков,1979:220), при “Атака” звучи: „Да върнем България на българите”, т.е. и в двата случая има една „мистика за единство на нацията”(Семков,1979:226).

Според лидера на “Атака” цигански банди всекидневно нападат, ограбват, изнасилват и малтретират българската нация, след което съвсем явно никой не издирва престъпниците, като целта на всичко това е българите да живеят като малцинство в собствената си държава в страх и покорство, обезверени и смачкани от привилегиите на малцинствените групи.

Но нацията е гражданска, а не етническа общност, всеки гражданин на България е равен пред закона, който действа за всички, живеещи на българска земя. “Атака” предлага една въображаема общност, която се възприема като нещо стабилно, даващо сигурност, но и реално непостижимо.

“Атака” подхранва етническа нетолерантност, подбужда към расова дискриминация и внушава омраза на своите поддръжници. До скоро дори съществуваха изисквания членовете ѝ да бъдат от определена кръвна група, която рядко се среща в циганските среди. Изключително интересен е фактът, че лаймотивът на нацизма-идеята за чистата раса, при която водеща е ролята на кръвта, се наблюдава и в изискванията за членство в “Атака”.В молбата за постъпване като член на партията се вписва освен всичко друго и произход, кръвна група, ръст, което, според Сидеров, спомага за по-доброто опознаване на хората. За да се видят корените на даден кандидат-член, в молбата има специална графа за произход-етнически и социален с оглед да се проследят неговите корените. Този критерий „произход” препраща към националистическата партия, където, за да станеш член, трябва да докажеш, че не произхождаш от еврейска фамилия. Тук се проследява родословното дърво на всеки

индивид и колкото по-нависоко се изкачва в йерархията, толкова по-назад се проучват корените му. Най-големият враг на Хитлер, на арийската раса, са евреите, които чрез кръвосмешения разрушават „чистотата на останалите раси” (Драганов,1998:56).

Що се отнася до сходството на “Атака” с националистическите идеи на Хитлер, трябва да се отбележат две важни дати-24 февруари 1920 год-рождения ден на националсоциалистическото движение, когато в бирария Хитлер представя 25-те точки от програмата си, и 4 юли 1927 год., когато излиза *Der Angriff* /Атака/ - нацистки вестник, чието мото е „За подтиснатите, срещу подтисниците” (Семков,1979:137). Случайно или не, името на движението, на партията на Волен Сидеров е идентично с името на вестника, издаван от Гьобелс.

3. ЛИДЕР

Минавайки през самото наименование на “Атака”, не може да не разгледаме и фигурата на нейния лидер. Той се възприема като „оръжието” /в обръщението към кандидат-членовете на “Атака” /, с което може да се осъществи атаката, което ще направи пробива сред множество безродници. Волен Сидеров е изразителят на българската воля, на национализма сред политическия хаос, резултат от олигархията и плурализма. Сидеров е до екстремум радикален в обвиненията срещу политическата класа, която за него е „грухтящи прасета”, „безчувствени топки лой”, „глухи за проблемите и страданията на българския народ” /изказване при откриване на 40 НС/. През август 2005 год. Сидеров нарича дори Президента Първанов „марионетка на турската етническа партия” и „момче за поръчки на Ахмед Доган”. Председателят на Атака се вживява като „вожд”, който „съчетава в своята личност върховна борческа безскрупулност и вдъхваща доверие непринуденост” (Аренд,1993:153), който обещава „по някакъв магически начин да се промени обстановката” (Семков,1979:97), така че да се гарантира целостта и независимостта на България. Сидеров е възприеман като събирателен израз на критиката срещу досегашния политически елит от недоволните по един или друг повод български граждани. Той е винаги в центъра на събитието, стои неизменно в центъра на движението “Атака” и по този начин действа сякаш е самото движение. Както Х. Аренд пише, основна е функцията му „да служи като магическа преграда между движението и външния свят и същевременно да бъде пряк мост, по който движението се свързва със света” (Аренд,1993:106).

В партията си Сидеров е ограден от своите най-близки, като често е обвиняван за роднинските връзки в ръководството на “Атака”. Те са „неговият вътрешен кръг посветени” (Аренд,1993:105), които му дават статут на тайнственост. В предизборната нощ, когато всеки тръпнеше в очакване да разбере нещо повече за тогава наричания

“феномен “Атака”, група от десетина човека беше оградил щаб на коалицията в НДК, както и лидера си, и не разрешаваха достъп на нито една телевизионна камера. При опитите на журналистите да снимат, те бяха агресивно гонени от един или друг сподвижник на “Атака”.

При влизането на Сидеров в конферентната зала за обсъждане на изборните резултати той бе буквално обграден от всички страни до сядането си пред микрофона и в последвалата си реч така и не пожела да пробие с думите си обвилата го мъгла на свещена неприкосновеност. За своите привърженици, за всички „атакуващи” той е оръжието за чистката, за ревизията, за възмездието, поради което той се превръща в център на самата стратегия.

4. ПАРТИЯ-ВОДАЧ-ДЪРЖАВА

Трите думи са най-неразделната, най-позитивната част в една фашистка идеология(Семков,1989:321)-това е формулата и при “Атака”:коалицията се превръща в партия, която чрез действията на своя водач ще доведе до Българското възраждане.

Да разгледаме стратегията за връщане на България на българите. Според Сидеров и неговите сподвижници на българите им е наложена мизерия и колониализъм, цялата държава се диктува от МВФ и задгранични центрове, при преговорите с ЕС не се зачитат интересите на страната, българските земи и светини се продават за жълти стотинки на чуждестанни инвеститори и т.н. В това отношение също може да се направи паралел с някои елементи в основата на нацистката пропаганда-„обвинението срещу чуждестранния империализъм, поробил икономически Германия” (Семков,1979:69), макар това положение Германия да дължи повече на загубата си във Втората световна война. Темата за подтискане на България от чуждестранни агенти препраща към редица аспекти не само в националистическите пропаганди, но и в болшевишките среди- и в двете се разпространяват идеите за световни конспирации, целящи да наложат своето влияние. Така както масите повярваха на тези заговори преди повече от 60 години, така днес 270 000 българи, само след едномесечна кампания на “Атака”, гласуваха за националистическата идея и направиха възможно влизането в Българския парламент на 21 депутата от стратегията за спасяване на България. С влизането на тези 21 души като народни представители във властта влизат истински патриоти, които ще помогнат България да се отърси от налагания ѝ икономически геноцид-това проповядва Волен Сидеров от трибуната на Народното събрание, атаката ще продължи и на следващите избори националистическата идея ще възтържествува. Ще победи.

В Италия фашизмът се установява на власт в резултат на граждански протести и активност, първият фашистки поход към Рим през 1919 год. минава през цяла Италия-тръгва от първото *fasci* в Милано, системата се разпростира из цяла Италия, като вече през 1926 год. се установява еднопартийна система.

В Германия през 1919 год. възниква Германската националсоциалистическа работническа партия, която възприема стила на Мусолини. През 1933 год. партията взема властта, Хитлер става премиер, след една година превръща властта в национална диктатура.

В България е още прекалено рано да се говори за подобна масовост или установяване на диктатура, но дали е рано да се говори за фашизъм?

5. ФАШИЗЪМ

Умберто Еко в „Пет морални есета” предлага списък с характеристики на това, което той нарича „Ур-фашизъм” или „Вечния фашизъм” – „достатъчно е една от тях да присъства, за да се пресече фашистката мъглявина”(Еко,1999: 32).

1) *Култът към традицията*- при “Атака” не се откроява такъв специфичен култ. Тук по-скоро би могло да се отнесе чл.3 от 20-те принципа на партията, който предвижда строги санкции за ругателство с българските национални светини, както и отстояване на твърдението, че България е единствената европейска страна, която е оцеляла през всички превратности и повече от хиляда години не е променяла името си. Към тази характеристика на фашистката идеология би могло да се прибави и виждането на “Атака” за българската култура като най-древната култура в Европа, както и непрестанното обръщане към подвизите на Велика България и желанието за нейното възраждане.

2) *Отказът от модерността*- “Атака” съвсем явно се обявява против МВФ и Световната банка, които подпомагат икономиката на страната. Партията е за напускане на страната ни от НАТО и за преразглеждане на повечето от клаузите в договора на страната ни за присъединяването ѝ към ЕС., т.е. има едно ясно отдръпване от общия ход на развитие на съвременните национални и либерални държави.

Тази специфика на фашизма Еко отнася към ирационализма.

Ирационализмът се допълва от няколко елемента:

3) *Култ към действието* заради самото действие. “Атака” е определена от инициативния си комитет като „стратегия”, която да направи „пробив” в „крепостта на мафията сега”, т.е. всички истински българи трябва да се обединят и да действат сега, защото после вече ще е късно, сега трябва да се действа, за да се постигне националната идея.

Тази специфика на фашизма Еко отнася към ирационализма.

Ирационализмът се допълва от няколко елемента:

- На мястото на рационалното действие като подтик за действие се появява *волята за власт* – единствено чрез влизането в парламента “Атака” може да прочисти управлението от българофоби и мафиоти.

- *Култ към силата, култ към вождя*- Сидеров е вождът. Той е силен, защото чрез него говори народната воля. Сидеров е винаги на показ, той е изразител на народната воля- при участието си в ТВ диспути, при излъчване на собственото му ТВ предаване, озаглавено „Атака”.

- *Расизъм*- често и в ТВ предавания, и в речите си от трибуните Сидеров проповядва етническа нетолерантност и дискриминация на цигани и турци.

Ирационален е самият факт, че национализмът е пряк резултат от Модерността, но докаран до екстремум и така обръщайки се срещу самата модернизация.

4) *Отхвърляне на критичния дух*, който води до някакво разграничение-

За Ур-фашизма разногласието е „предателство” Много скоро след влизането на “Атака” в Парламента от групата се отцепи 1 депутат именно заради разногласия с управлението и това се възприе от другите членове за предателство и повечето подходища доста агресивно към „отцепника от националния интерес”.

5) *Страх от различието*, което означава „расистки по дефиниция”-Към тази характеристика ще отнесе нападките на Сидеров към Филип Димитров от 07.12.2005 год., който бил хомосексуална зависимост, а тази зависимост водела до нарушения и неадекватни прояви.

6) *Призивът към фрустрираните средни класи*, апелът към неудовлетворените от икономическите или политическите условия- които се оказват ядрото на протестния вот, даден в полза на Атака.

7) ВЕЧНИЯТ ФАШИЗЪМ се обръща към *лишените от социална идентичност*, че единствената им привилегия е, че са родени в една и съща страна, това е в основата на национализма . А единствените, които предоставят идентичност на нацията , са враговете-оттук идва склонността към международния заговор, който се откроява при “Атака”- избирателите на “Атака” получават идентичността си на българи, противопоставяйки се на враговете отвън /МВФ, НАТО, ЕС/ и враговете вътре- цигани и турци. Българските националисти завоюват сподвижници именно чрез тази идентификация на родното, на фона на всичко чуждо, трансформирането на човека чрез глас и мнение в „личност”, отстояваща своите права през дихотомията „наше-чуждо” –това е което дава нови сподвижници на “Атака”.

8) Предложените врагове са „*твърде силни и твърде слаби*”-в обръщението на Сидеров се открива и този елемент -България е смазана от „маса бедняци” и „шепа свръхбогати”, но това няма да попречи на атакуващите да сразят своя враг.

9) За фашистите животът е *постоянна война*- радикализмът достига пределната си граница, при която пацифизмът е на заден план-всички са активизирани в името на националната идея. В българския случай при “Атака” все още не може да се твърди, че има стремеж към война, готовност за силово сразяване на враговете за контрол над целия свят.

10) „*Народен елитаризъм*”- отнася се до внушението, че всеки гражданин принадлежи на най-добрия народ на света-при “Атака” става въпрос, че българина принадлежи към първата национална държава, цивилизовала по-голяма част от Европа, и в този смисъл се открива презрение към други народи, чиито съветници ни укоряват за сегашното бавно развитие на страната.

При фашистките доктрини, когато се организират по военен модел, се създава „масов елитаризъм”, при който всеки ненавижда стоящите по-ниско от него. В “Атака” не се забелязва такава структура, ето защо не може да се говори за подобен вид елитаризъм.

11) *Култът към смъртта* е съществен елемент от превръщането на фашиста в герой, героичната смърт осмисля човешкия живот-тази характеристика е прекалено екстремна и не може да се отнесе към Атака.

12) *Акцент върху сексуалните въпроси*- презрение към жените и обвинения срещу сексуалните навици като целомъдрие и хомосексуализъм- по-нагоре бяха споменати нетолерантните нападки от страна на Сидеров срещу Филип Димитров при обвиненията в хомосексуална пристрастеност.

13) „*Качествен популизъм*”-за фашистката доктрина индивидите нямат права, а са в качеството си на „монолитна цялост”, излъчват обща воля. Това е факт и в съвременната българска ситуация, открива го и политологът Огнян Минчев, който казва:” Във вакуума, останал от кризата на партийното, се е настанил популизмът, чиято програма не представлява ясен договор между партиите и обществото, а е основан на емоционално-афективната връзка между аудитория и лидер”. Т.е. самата политическа обстановка създава този качествен елемент на Ур-фашизма, поставящ под съмнение легитимността на установения ред.

14) „*НОВГОВОР*”-от книгата на Оруел, “1984”-фашистките текстове са с бедна лексика и елементарен синтаксис, за да се ограничат атрибутите на критичното мислене. Специфичният начин на говорене на представителите на “Атака” може да се

проследи най-вече в собственото им предаване, както и в участието им в различни дискусии. Често думите им са вулгарни и цинични, що се отнася до болезнените им теми, целят да внушат водещите ценности от стратегията им, да афектират аудиторията си със силни фрази.

Национализмът в България става възможен заради цялостната криза в обществено-политическия живот, в основата му стои бедността, липсата на самочувствие и трудната идентификация на голяма част от обществото. Чрез него на повърхността изплува дълго подтисканото отрицание на съществуващия политически ред. Чрез възраждането на националистическата идея и изразяването ѝ във внушения за омраза и гняв, се размива и така дълго отстояваната теза за етническата толерантност на българина, спасил своите евреи от немската машина за смърт – българина, който днес ругае съседа си – турчин или ром.

И този национализъм вече проповядва своите хомофобски възгледи от трибуната на българския парламент чрез депутатите от “Атака”. В книгата си „Моята борба” Хитлер поставя като основна задача на НСГРП да вземе властта, без да се колебае в избора на средства. Още с първите си избори Атака влезе във властта с 8.2% от общия дял гласували. Времето ще покаже какво още може да очакваме.

И макар много хора да отричат, в България се прокрадват фашистки настроения. Те винаги са съществували, но сега вече успяват да оказват неоспоримо влияние върху значителна част от българското общество. Идеологията на “Атака” е изкушаващо радикална, позволяваща на естествените инстинкти да излязат наяве, даваща поле на въображението на всички българи, неудовлетворени по различни причини от живота си, от света, в който живеят. Тази идеология, много напомняща за едни ужасяващи събития отпреди повече от половин век, се промъква в светлината на либерално уредената ни държава и заслужава цялото внимание на наличната критическа публичност, която с всички средства да я върне обратно в дълбините на мрачното минало.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Аренд, Х. *Тоталитаризмът*, Панорама, 1993
2. Драганов, Д. *Политически системи през ХХв. (Демокрация, тоталитаризъм, авторитаризъм)*, ИК "Свят, наука", София, 1998
3. Еко, У. *Пет морални есета*, ИК "Лик", София, 1999
4. Семков, М. *Европа и фашизмът*, Народна просвета, София, 1979
5. Семков, М. *Фашизмът*, София, 1989
6. *Тяхната борба*, сборник, София, 1991
7. 20 принципа на Национален съюз АТАКА, www.ataka.bg
8. Обръщение на Волен Сидеров за участие в национален съюз Атака, www.ataka.bg
9. Изказване на Волен Сидеров при откриването на XL Парламент, www.ataka.bg
10. Вестник "Сега" от 05 юли 2005г.
11. Дискусия на следизборната обстановка и предизвикателствата пред управляващата коалиция от 07 декември 2005г.